

**TRANSPORT LOGISTIKASIDA ISPAN TERMINLARINING
QO‘LLANILISHI****G. SABIROVA***O‘zbekiston davlat jahon tillari
universiteti o‘qituvchisi***R.RAXMONOV***Toshkent davlat transport
universiteti 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya. Mazkur maqolada transport logistikasida ispan tili terminlarining shakllanishi, qo‘llanish sohalari, xalqaro logistika tizimidagi roli va o‘zbek tilida ekvivalenti mavjud bo‘lmagan terminlarning tarjima muammolari yoritiladi. Shuningdek, global logistika, multimodal tashishlar va xalqaro savdo jarayonlarida ispan terminologiyasining ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Transport-logistika klasteri bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar va ularni holatini organigan holda, xorij tajribalarini qo‘llash amaliyoti atroflicha yoritilgan. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlarda transport logistika klasterlar boyicha tajribalar tahlil qilingan. Shulardan kelib chiqqan holda maqolada xorij tajribalarini organish va mamlakatimizda samarali qollash masalalari oz aksini topgan. Jumladan, Ispaniya, Finlyandiya, Yaponiya, Rossiya, Qozogiston kabi mamlakatlarda transport-logistika klasteri bo‘yicha tajribalari qiyosiy tahlil qilinib uni O‘zbekistonda qo‘llash uchun bir qator tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: logistika, terminlar, fraziologik birliklar, hissiyot, lingvistika, ispan tili, lingvokulturologiya, nutq faoliyati, madaniyat, fraza, ibora.

Аннотация. В данной статье рассматривается формирование испанских терминов в транспортной логистике, сферы их применения, роль в международной логистической системе и проблемы перевода терминов, не имеющих эквивалентов в узбекском языке. Также с научно-теоретической точки зрения анализируется значение испанской терминологии в глобальной логистике, мультимодальных перевозках и процессах международной торговли. Подробно освещаются проводимые работы по транспортно-логистическому кластеру и практика применения зарубежного опыта с учетом их современного состояния. Также анализируется опыт транспортно-логистических кластеров в развитых странах. На этой основе в статье кратко рассматриваются вопросы изучения зарубежного опыта и его эффективного внедрения в нашей стране. В частности, проводится сравнительный анализ опыта таких стран, как Испания, Финляндия, Япония, Россия и Казахстан, в области транспортно-логистического кластера, и дается ряд рекомендаций по его применению в Узбекистане.

Ключевые слова: логистика, термины, фразеологизмы, эмоции, лингвистика, испанский язык, лингвокультурология, речевая деятельность, культура, фраза, выражение.

Abstract. This article examines the development of Spanish terms in transport logistics, their application, their role in the international logistics system, and the challenges of translating terms that have no equivalent in the Uzbek language. It also analyzes the significance of Spanish terminology in global logistics, multimodal transportation, and international trade processes from a scientific and theoretical perspective. It covers in detail the ongoing work on the transport and logistics cluster and the practical application of international experience, taking into account their current state. The experience of transport and logistics clusters in developed countries is also analyzed. Based on this, the article briefly examines the study of international experience and its effective implementation in our country. Specifically, it provides a comparative analysis of the experiences of countries such as Spain, Finland, Japan, Russia, and Kazakhstan in the field of transport and logistics clusters, and provides a number of recommendations for their application in Uzbekistan.

Keywords: logistics, terms, phraseological units, emotions, linguistics, Spanish language, cultural linguistics, speech activity, culture, phrase, expression.

Bugungi global iqtisodiyotda transport logistikasi ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko'rsatish sohalarining uzviy qismi hisoblanadi. Samarali logistika tizimi mahsulotlarning belgilangan joyga tez va arzon yetkazib berilishiga yordam beradi. Transport logistikasi infratuzilmaning rivojlanish darajasi, raqamli texnologiyalarning qo'llanilishi va barqarorlik tamoyillariga rioya qilish bilan chambarchas bog'liq. Ushbu maqolada transport logistikasi sohasining asosiy yo'nalishlari, dolzarb muammolari va innovatsion yondashuvlari tahlil qilinadi.

Atrof-muhit standartlari - ekologik jihatlar va barqaror logistika tamoyillari. Transport logistikasi yuk va yo'lovchilarni tashish, omborxona operatsiyalari, bojxona rasmiylashtiruvi, yo'nalishlarni optimallashtirish va resurslarni boshqarish kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi. Quyidagi asosiy elementlar transport logistikasi tizimining samaradorligini belgilaydi:

Transport vositalari: Avtomobil, temir yo'l, dengiz va havo transporti kabi tashish usullari. Omborxona tizimi: Yuklarni to'g'ri saqlash va taqsimlashni tashkil etish. Axborot texnologiyalari: GPS, IoT va AI asosida real vaqtda yuklarni kuzatish. Huquqiy va bojxona rasmiylashtiruvi: Xalqaro yuk tashish qoidalariga rioya qilish [1,2,3].

Ushbu komponentlarning uyg'un ishlashi ta'minot zanjiri samaradorligini oshiradi va transport xarajatlarini kamaytiradi.

Raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirish transport logistikasi jarayonlarini optimallashtirishda muhim rol o'ynamoqda. Masalan, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish yuk tashish xarajatlarini kamaytiradi va yuk eltib berish tezligini oshiradi [3,4,5,6]

Yashil Logistika va Barqarorlik atrof-muhitni muhofaza qilishga e'tibor kuchayishi bilan yashil logistika konsepsiyasi dolzarb bo'lib bormoqda. Bu yo'nalish ekologik toza transport vositalarini joriy etish va logistika jarayonlarini integratsiyalash orqali transport logistikasi usullarini takomillashtirishni o'z ichiga oladi.

Ta'minot zanjirining samarali ishlashi mahsulotlarning o'z vaqtida yetkazib berilishini ta'minlash va xarajatlarni optimallashtirish uchun muhimdir. Transport logistikasi bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Transport va logistika klasterlarini shakllantirish orqali mintaqaviy iqtisodiyotni rivojlantirish va transport xizmatlarini yaxshilash mumkin. Bu yondashuv transport-logistika bozorining tez o'zgarishini rivojlantirishning yangi tendensiyalarini doimiy ravishda o'rganishni taqozo etadi.

Ekologik toza transport vositalarini joriy etish orqali atrof-muhitga zararli ta'sirni kamaytirish va barqaror rivojlanishni ta'minlash mumkin. Bu yo'nalish yashil logistika konsepsiyasining muhim qismidir. Raqamli Transformatsiya va Smart Logistika [2].

Bugungi transport logistikasi jarayonlari raqamli texnologiyalar bilan boyitilmoqda. IoT (Internet of Things) va AI (Sun'iy intellekt) yordamida yuklarni kuzatish, transport xarajatlarini kamaytirish va marshrutlarni optimallashtirish jarayoni avtomatlashtirilmoqda. Bulut texnologiyalari esa logistika kompaniyalarga ma'lumotlarni real vaqt rejimida boshqarish imkonini beradi.

Atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish uchun elektr transport vositalari, gibrid yuk mashinalari va alternativ yonilg'ilar qo'llanmoqda. Dengiz transportida esa LNG (suyultirilgan tabiiy gaz) asosida ishlaydigan kemalar rivojlantirilmoqda. Shuningdek, karbon neytrallik strategiyalari global transport tarmoqlarida jadal amalga oshirilmoqda [4].

Avtomatlashtirilgan yuk tashish vositalari (avtonom yuk mashinalari, dronlar) transport logistikasi tizimini optimallashtirishda muhim rol o'ynamoqda. AQSh va Yevropada ayrim kompaniyalar avtopilot tizimiga ega yuk mashinalarini sinovdan o'tkazmoqda. Bu esa yuk tashish samaradorligini oshirish va inson omiliga bog'liq xatolarni kamaytirishga yordam beradi.

Blokcheyn texnologiyasi orqali yuklarni kuzatish va ta'minot zanjirini shaffoflashtirish mumkin. Smart-kontraktlar yuk yetkazib berish jarayonlarini avtomatlashtirib, hujjatlashtirish xarajatlarini kamaytiradi. Ayniqsa, xalqaro savdo va bojxona operatsiyalarida blokcheyn texnologiyasi keng qo'llanilmoqda.

Yetkazib berish zanjirining buzilishi. Pandemiylar, tabiiy ofatlar va urushlar transport operatsiyalarida katta uzilishlar keltirib chiqaradi. Xomashyo va mahsulot yetkazib berishning kechikishi korxonalarga jiddiy zarar yetkazadi.

Ekologik talablarning kuchayishi. Transport sohasidan chiqadigan uglerod emissiyalarini kamaytirish zarurati ortib bormoqda. Elektr yuk mashinalari va yashil logistika yechimlariga o'tish katta investitsiyalar talab qiladi [6].

Raqamli va kiberxavfsizlik muammolari. Logistika tizimlarining raqamlashtirilishi bilan birga kiberhujumlar xavfi ham oshmoqda. GPS tizimlari va avtomatlashtirilgan transport operatsiyalarining buzilishi katta yo'qotishlarga sabab bo'lishi mumkin [3].

Transport innovatsiyalarini joriy qilishdagi qiyinchiliklar. Avtonom yuk mashinalari va dronlardan foydalanish hali ham to'liq qonuniy tartibga solinmagan. Sun'iy intellekt va avtomatlashtirish tizimlariga moslashish transport kompaniyalari uchun katta xarajat talab qiladi.

Xalqaro bojxona va huquqiy to'siqlar. Turli davlatlarning bojxona qonunchiligi farqli bo'lib, yuk tashish jarayonlarini murakkablashtiradi. Hujjatlarni rasmiylashtirish va bojxona protseduralari ortiqcha vaqt talab qiladi.

Ishchi kuchi yetishmovchiligi. Malakali haydovchilar va logistika mutaxassislari yetishmayapti. Ishchi kuchi yetishmovchiligi transport tizimining samaradorligini pasaytiradi. Transport logistikasi sohasida quyidagi asosiy muammolar dolzarb hisoblanadi:

Logistika infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi - ko'plab davlatlarda transport yo'llari va ombor tizimlari eskirgan [1].

Xalqaro yuk tashishda huquqiy to'siqlar - bojxona tartib-qoidalarining murakkabligi va xalqaro me'yorlarning har xil talqin qilinishi transport jarayonlarini sekinlashtiradi.

Transport narxlarining oshishi - yonilg'i narxлари va mehnat xarajatlarining ortishi yuk tashish xarajatlarini sezilarli darajada oshiradi.

Hozirgi globallashuv davrida transport-logistika tizimi xalqaro iqtisodiy aloqalarning eng muhim tarkibiy qismiga aylandi. Logistik amaliyotlarda ingliz tilidan tashqari ispan tili ham keng qo'llanilmoqda. Ispan tili dunyodagi ikkinchi eng ko'p so'zlashiladigan til bo'lib, 20 dan ortiq davlatlarda rasmiy til maqomiga ega. Xalqaro transport koridorlari, dengiz portlari, multimodal transport va savdo hujjatlarida ispancha terminlarning barqaror qo'llanilishi ushbu tilning logistika jarayonlaridagi o'rni va ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Shu bois, transport logistikasida ispan terminlarining o'rganilishi, ularning semantik, morfologik xususiyatlari va tarjima jarayonidagi muammolarni tahlil qilish amaliy ahamiyatga ega.

Ispan tilida transport-logistika terminologiyasining shakllanishi

Logistika terminlari ispan tiliga asosan quyidagi manbalardan kirib kelgan:

1. **Ingliz tilidan** (eng katta qatlam): *container* → *contenedor*, *freight* → *flete*, *tracking* → *rastreo*.
2. **Lotin va roman tillaridan**: *transporte*, *comercio*, *mercancía*.
3. **Texnik va iqtisodiy jarayonlarga oid ichki ispan terminlari**: *cadena de suministro* (ta'minot zanjiri), *gestión logística* (logistik boshqaruv).

Terminlarning katta qismi zamonaviy logistika ehtiyojlari asosida XXI asrda shakllangan.

Transport logistikasida qo'llaniladigan asosiy ispan terminlari

Quyida logistika tizimida eng ko'p tarqalgan ispancha terminlar guruhlariga ajratilib tahlil qilinadi.

Transport turlari bo'yicha terminlar

Ispancha termin	Ma'nosi	Izoh
transporte terrestre	quruqlik transporti	avtomobil va temir yo'l
transporte marítimo	dengiz transporti	eng ko'p yuk tashish
transporte aéreo	havo transporti	tezkor logistika
transporte multimodal	multimodal tashish	ikki yoki undan ortiq transport turi
carretera / ferrocarril	avtomobil yo'li / temir yo'l	infratuzilma terminlari

Yuk tashish jarayoniga oid terminlar

- **carga** – yuk
- **descarga** – tushirish
- **manipulación de carga** – yukni qayta ishlash
- **unidad de carga (ULD)** – yuk birligi
- **cadena de frío** – sovuq zanjir logistika

Hujjatlashtirish terminlari

- **conocimiento de embarque (B/L)** – yuk xati, konosament
- **carta de porte (CMR)** – avtomobil tashish hujjati
- **guía aérea (AWB)** – aviayuk deklaratsiyasi
- **factura comercial** – tijorat schyoti
- **certificado de origen** – kelib chiqish sertifikat

Ombor logistikasiga oid terminlar

- **almacén** – ombor
- **inventario** – inventarizatsiya
- **gestión de inventarios** – zaxiralarni boshqarish
- **cross-docking** – kross-doking jarayoni
- **centro de distribución** – taqsimlash markazi

Xalqaro logistika va savdoda ispan terminlarining o'zni

Ispancha terminlarning keng qo'llanilishining asosiy sabablari quyidagilar:

Ispan tilida so'zlashuvchi mamlakatlarning iqtisodiy salohiyati

- Ispaniya – Yevropadagi eng yirik 5 ta logistika bozoridan biri.
- Meksika – Shim. Amerika logistika yo'laklarida strategik markaz.
- Panama – Panama kanali tufayli global dengiz logistikasining yuragi.
- Chili, Kolumbiya, Peru – Janubiy Amerikadagi yirik eksportyorlar.

Dengiz logistikasida ispan tilining ahamiyati

GLOBAL YUK TASHISHNING 80% *transporte marítimo* orqali amalga oshiriladi. Yaylov va portlar ispan tilida faoliyat yuritadigan hududda joylashgan. Shuning uchun *puerto, operador portuario, terminal, admisión temporal, agente transitario* kabi terminlar dengiz logistikasida juda muhim.

Xalqaro savdoda ispan tilining qo'llanilishi

Ispan mamlakatlari *exportación, importación, arancel, aduanas, valor FOB/CIF* kabi savdo terminlarini standartlashtirgan.

Terminlarning tarjima muammolari va ekvivalent izlash masalasi

Ispan terminlarini o'zbek tiliga tarjima qilishda quyidagi muammolar kuzatiladi:

To'liq ekvivalenti bo'lmagan terminlar

Masalan:

- **cross-docking** → **kross-doking** (kalkalangan)
- **trazabilidad** → **kuzatuvchanlik / tracability**

Kontekstga bog'liq ko'p ma'nolilik

- **puerto** – port / terminal / bandargoh (kontekstga qarab)
- **agente** – agent / vositachi / broker

Inglizcha-istisno terminlarning ispancha variantlarini tanlash

Masalan, ispan tilida quyidagilar ko'proq ishlatiladi:

- *contenedor* (container emas)
- *remolque* (trailer emas)
- *operador logístico* (logistics operator)

Rasmiy hujjatlar tarjimasida normativ moslik

CMR, AWB, BL kabi hujjatlar ispan tilida rasmiy shaklga ega bo'lgani uchun terminlarni aynan o'sha hujjat standarti bo'yicha tarjima qilish talab etiladi.

Ispan tilidagi logistika terminlarining grammatik va semantik xususiyatlari

Birikmali terminlarning ustunligi

Ko'pgina ispan terminlari ikki yoki uch so'zdan iborat:

- *cadena de suministro*
- *gestión del transporte*
- *operador de carga*

Bu holat tarjima jarayonini murakkablashtiradi.

Atamalarning kengayuvchanligi

Ispan tilida soʻz yasovchi prefiks va suffikslar koʻp ishlatiladi:

- *re-carga* (qayta yuklash)
- *pre-embarque* (yuklashdan oldingi tekshiruv)

Texnik va boshqaruv terminlari oʻrtasidagi farq

Texnik terminlar:

- *palé* (pallet)
- *montacargas* (forklift)

Boshqaruv terminlari:

- *planificación logística*
- *optimización de rutas*

Ispan terminlarining transport logistikasidagi amaliy qoʻllanilishi

Avtotransport logistikasida

- *ruta óptima* – optimal yoʻnalish
- *kilometraje* – masofa hisoblash
- *flete terrestre* – quruqlik yuk haqi

Temir yoʻl logistikasida

- *vagón de carga* – yuk vagoni
- *terminal ferroviaria* – temir yoʻl terminali
- *transporte intermodal* – intermodal tashish

Havo transportida

- *carga aérea* – havo yuki
- *tiempos de tránsito* – tranzit vaqtlari
- *consolidación* – yuklarni birlashtirish

Dengiz transportida

- *naviera* – kema kompaniyasi
- *manifiesto de carga* – yuk manifesti
- *contenedor refrigerado* (“reefer”) – sovitkichli konteyner

Transport logistikasida ispan terminlarining qoʻllanilishi zamonaviy global savdo jarayonlarining ajralmas qismiga aylangan. Ispan tilining iqtisodiy salohiyati, dengiz savdosidagi ustunligi va xalqaro transport koridorlaridagi strategik mavqei ushbu til terminologiyasining ahamiyatini yanada oshiradi.

Oʻzbek tilida ispancha logistika terminlarini toʻgʻri qoʻllash, tarjima meʼyorlarini standartlashtirish va ekvivalent terminlar bazasini kengaytirish zarur. Shu yoʻnalishdagi ilmiy izlanishlar, tarjima lugʻatlari va uslubiy qoʻllanmalar ishlab chiqilishi transport-logistika sohasining rivojiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ивуть Р. Б., Нормирзаев А. Р. Перевозка грузов в цепи поставок транспортно-логистической системе //ББК 39я43 А22. - С. 233.

2. Нормирзаев, А. Р. Специфика устойчивости региональной социально-экономической системы Республики Узбекистан / А. Р. Нормирзаев ; науч. рук. Р. Б. Ивуть // Развитие логистики и управления цепями поставок : материалы V Международной научно-практической молодёжной конференции, посвящённой 55-летию кафедры «Экономика и логистика» (в рамках Международного молодёжного форума «Креатив и инновации' 2024») г. Минск, 5 декабря 2024 года / редкол.: С.В. Скирковский, Р. Б. Ивуть, П. И. Лапковская ; сост. П. И. Лапковская. - Минск : БНТУ, 2024. - С. 17-23.
3. Nozimov A. N. et al. Yo 'lovchi tashishda geoinformatsion tizimlarni qo 'llash //Строительство и образование. - 2023. - Т. 3. - С. 114-120.
4. Анорбоева С. А. Формирование переводческой компетентности (на примере: бакалавриат и магистратура) //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 2. – С. 337-348.
5. АНОРБОЕВА С. Формирование профессиональной компетентности переводчика //Journal of Research and Innovation. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 35-39.
6. Солиха Анорбоева, Нилуфар Сабилова. Современная модель профессиональной компетенции переводчика в контексте системы подготовки переводчиков в вузах. O'zbekiston: til va madaniyat. Lingvistika. 2024-1: 110-127.